

העבודה בהאמונה תלויה ולפי ערך האמונה, אם אמונתו יותר חזקה עובד יותר וגם מוסר נפשו לך, לכן רק על אמונתו שיר צדקה, ואם מאמין כבר העלה בחיוב את יצחק לעקדה.

וכיון שכן, צריכה גם האמונה להיות במסגרת כיון שכל כח המסגרת שיש בישראל ממנה היא, ואם האמונה לא תהא במסגרת איר תפעל בו מסגרת, וענין מסגרת באמונה היא שגם בעת ההסתה יאמין בו ית' ושהכל ממנו ית' לטובה והכל בצדק, וכל היסורים הם מלאים אהבת ד' לישראל, ולדאבוננו רואים קצת גם בין אלו שהיו תמיד מאמינים שלמים, אחרים פרטים מהם נפגמה האמונה אצלם, ומקשים לאמור, למה עזבתנו, ואם כדי לקרב אותנו לתורה ועבודה מיםרים אותנו, הא אדרבה התורה וכל קדוש נהרס וכו', הנה אם מדבר איש הישראלי זאת בלשון תפילה ותחנונים, בשמיכת לבו לפני ד', טובה היא, אבל אם חז' מקשה קשותיו, ואטילו אם אינו מקשה רק אמונתו בפנימיות לבו נפגמה חז' או השם ישמרנו.

האמונה היא יסוד הכל, כשהיא חז' נפגמה אצלו או חז' נקרע הוא ונתחלק ממנו ית', הנשמות שנדונות בגיהנם שבוח בתשובה, וכשעולות מגיהנם עולות שיהיה ומזוככות, ומקיים אנו לך' שגם אותם המתים מיםרים אלו יעלם ד' מזוככים וקרובים אליו ית', אבל מי שאמונתו נפגמה דומה לנשמה שנתסרה בגיהנם רל ועוד הוסיפה שם חסא על משע, ואחר איזה זמן כשהיא רואה א"ע באתן החטאים, שואלת עצמה, מה הרעלי כל יסורי אם כל הוהמא בי ככתחילה.

ובאמת מה מקום לקושיות חז' ולשאלות, הן אמת שיסורים כמו אלו שאנו טובלים עתה באות רק אחת לכמה מאות שנים, אבל מ"מ איך זה נרצה להבין את מעשי ד' אלו, ולהפגם חז' כשלא נבין אותם. אם גם קלת אחד של עשב שעשה ד' לא נבין, ומכש"כ שנפש לא נשיג וכש"כ את מלאך וכש"כ את דעתו ית', ואיך זה נרצה בדתנו להבין מה שהוא ית' ויתעלה יודע ומבין, ולמה זה נפגם איש כזה מיסורים אלו כעת יותר מכל היסורים שעברו על ישראל מאן, למה כשלמד נפסוק גמרא ומדרש ושפע מצוות ישראל מאן ועד עתה לא נפגמה אמונתו ועתה נפגמה, כי אלו האנשים שאומרים שיסורים כמו אלו עדי לא היו לישראל טרעים הם, בחורבן ביהמ"ק בביתר וכו' היו כמו אלו (*), ד' ו

[הג"ה: רק בהצרות שהיו עדי שלהי דשנת תש"ב היו כבר, אבל בהצרות משונות, ומיתות רעות ומשונות, שחרשו הרשעים, הרוצחים המשונים עלינו בית ישראל, משלהי תש"ב, לפי ידיעתני כדברי חז"ל וכדברי הימים אשר לישראל בכלל, לא היה כמותם, ור' ירמיהם עלינו ויצילנו מידם כהרף עין. — יום ועש"ק י"ח כסליו תש"ג. המחבר.]

ירחם ויאמר די לצרותנו ויושיענו תיכף ומיד מעתה ועד עולם, הטעם שאיש כזה נפגם באמונתו מיסורים של זמננו יותר, הוא משום שצמצמותו ויסוריו נוגעים לו יותר, הן אומר האישי שרק מפני שרואה אנשים מולתו מצונים כ"כ נרתע, והאמת הוא שדואג ומצטער על יסורי אנשים וולתו מישראל אבל מ"מ בתוך תוכיותו התפעלותו, היתירה עד כדי להפגם חז' ולהקשות קשותיו הוא מפני שמתירא שגם הוא חז' לא יגיע אל המצב הנורא שרואה בוולתו, והוא הדבר שאמרנו, שצריכים למסור את נפשו ועצמותו ונגיעותיו, ואו לא תפגם אמונתו ויאמין באמונה שלימה שהכל בצדק ובהאבת ד' לישראל.

ולפי מצבנו הקטן אפשר זהו רמז הענין שתלמיד ר"ע שאלו אותו רבינו עד כאן והשיב להם כ"י הייתי וכו' בכל נפשך וכו', שעפ"ם נודעת קושיה העולם וכי שייך שתלמידיו הק' ישאלוהו עד כאן, והא כל איש ישראל מוכן למסור נפשו לך', וכן נבין נא למה השיב להם מעצמו כל ימי הייתי מצטער וכו' ולא ענה להם את הפסוק בלבד, בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נשמתך, ולהג"ל אפשר מרמו למצבנו שתלמידיו שבאמת הצטערו כ"כ על מיתת רבם המרה, עלה בלבם שאלת כשה רבינו זו תורה וזו שררה, ויראו שחז' לא יהיה ואל תפגם אמונתם מזה, ורצו שרבים החוק באמונתו הגדולה ידבר עמהם איזה דיבורים ועי"ז ישפיע בהם אמונה, ושאלוהו רבינו ע"כ, ר"ל רבינו יבוא עד כאן למצב של הריגה ובאופן מר כזה, ואפשר שלכן לא פירשו את שאלתם באר היטב רק ברמז רבנו ע"כ. מפני שכבר אמר ד' למש"ר על זה שתוק, ור"ע הבין שכונתם שישפיע בהם מאמונתו, לכן דיבר להם מעצמו ומדרגותיו כל ימי הייתי וכו', ועכשיו שבא לידי וכו'.

והנה או שלא היתה הגזרה רק על עשרה הר"מ בלבד, לכן בקשו התחזקות אמונה ע"י שידבר עמם ר"ע, משא"כ עתה שהגזרות רעות הם על כל ישראל חז"ל או מהן בעצמן צריכה אמונתו להתחזק, כי נודע מהרב וצוקיל שלכן גם איש הפחות מישראל מוכן למסור נפשו לך' בעת נסיון, אף שלהתחזק על יצור קשה לו, מפני שבאים או לכבות את ניצוץ נשמתו בכפירה ר"ל ועי"ז מתחזקת ומתגברת כנודע, לכן אילו היה כ"א נותן אל לבו שלא על שגולנו ולא על שעשינו רע לשום אדם

אנו נרדפים, רק על שאנו ישראלים, דבוקים באלקינו ובתורתנו ית', ולא די להם לשונאינו לכבות ניצוץ האלקית לבד אשר בתוכינו רק את שניהם יחד רוצים לכלות, את גוף נפש איש הישראלי, כי אז אדרבה היתה אמונתנו ואדיקתנו בו ובתורתו מתחזקת, אבל כיון שרק את צרותינו הגופניות אנו מרגישים, וכי תכלית כל הצרות הוא ד' התורה אינם נותנים אל לב, לכן עוד נחלשת אצל פרטים האמונה.

והנה גם היונים רצו להשיכם תורתך ולהעבירם מעל חקי רצונך ועשו זאת ע"י צרות ויסורים שגרמו לישראל כמ"ש ביוסיפון, וגם ע"י חכמת יונת שהתפשטה בין ישראל, עד שאמרו לישראל כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל כנודע ממדרש (תנחומא סוף פ' תורית), אבל ישראל ידעו או שתכלית כל יסורי הגוף שגרמו להם, תכליתם הוא להשיכם תורתך ולהעבירם מעל חקי רצונך ועי"ז דאגו והיא היתה עיקר צרתם, לכן עי"ז נתחזקה אמונתם יותר והושעים ד' בזכות האמונה, וזה כשעמדה עליהם וכו' להשיכם תורתך וכו' ואתה וכו' עמדת להם בעת צרתם, מפני שאצל ישראל הלהשיכם וכו' היה עיקר צרתם לכן עמדת להם והושעת אותם.

ישיבת "הכולל" ירושלים
לעילוי נשמת
ר' לוי ב"ר משה כל"איתי ז"ל
תרומת אשתו וילדיה - לונדון

חכמה ומוסר

ספר שלם בתורת היראה והמסור, כלליה ופרטיה, מלאה עמוקות ככחות הנפש, הכרת עצמו, דרכי המדות ותקנון הכלכלה גבירתא ע"פ התורה. מלמד להועיל להבין דברי חז"ל וצורת התורה לאמתה באור חכמה וכבוד יתלכדו יחדיו ולא יתפרדו. מאמרים חזכיים להבנת אש כיסודות הדת והאמונה, מלמדים הלבבות ללמוד היראה והמסור.

מקשה ירי האדם הגדול ענינים אשר דלת דלת והשקפה מבוררת רבו הנאמן ושכחה"ל קודם לישראל בכללם תוכלוהיה והענין תורה ויראה בישראל
רב רבנו ובאר הגולה רב האי טאן כ"א קרי"א פקלס
מרטא ורבינא ר' שמחה ז"ל וי"ו וצ"ק

— ערכים בבית ד' קדש —
„פרסומי ניסא“
אחדשים כמעט לנכדו מדל כשהו.

הנני לכתוב לרז"כ מעניני דיומא מה שנתעוררתי מעם לפי ערכי הדל. הנה מציינו כמה גדולה מצות הנוכה, עד שאמרנו אפילו עני שכישאל הייב למכור כסותו לקנות נר הנוכה, וכמה גדול בוד הכריות, שדחה ל"ת שכתורה"ן ועכ"ז חיבוהו למכור כסותו, ורצו כגמרא"ן לומר כי פסרוהו מהיוק מסון, כגון שהניח נר הנוכה לא למעלה מגמל ורוכבו, אף אם היה רשאי להניח למעלה מגמל ורוכבו, עכ"ז פסרוהו מחששא דלמא אתי לאתשולי למיעבד מצוה, הרי כמה גדולה מצוה הנוכה, ואמרנו קדוש היום ונר הנוכה — נר הנוכה עדיף, וקבעו בש"ע הלכתא שלימתא כמה סמנים, והיכו להדליק נר הנוכה ככ' פתהים אם יהי' חשד!

והנה מה כל ההרדה הזאת, הכל כאדם המצוה להכיר דבר, ואומר לו לעשות קשר לסימן, שלא ישכח מה שמסר בידו.

והנה מסרו חכמים בידינו נפלאות השי"ת ונכורתו ואהבתו לעמו ונחלתו, והם בניו — בנים אתם לא', בני בכורי, עד ואנשים אחדים נצחו עם רב, גבורים עריצים, וחיבו לנו לעשות קשר לסימן, להדליק נר הנוכה, לזכור הנסים שנעשו לנו בגלוי לעין כל, למען נקבל עלינו עול מלכות שמים ברצון ובשמחה, ויקיים בנו „לו עמי שומע לי ישראל בדרני יהלכו כמעט אויביהם אכניע" ונו"ל כמ"ש בפירוש קדוש היום ונר הנוכה, נר הנוכה עדיף, משום פרסומי ניסא, שבת כ"ג, הרי כי זה ממש כקשר לזכור הדבר שמסרו לנו, נמצא כי המכרך נר הנוכה כפשוטו, ואינו מתכוונן צורת הדברים כנ"ל, מה ישיב לשולחו דבר, הרי זה כמו שבא השליח שנמסר בידו הסימן למזכרת מיד שולחו, ויאמר לו עשיתי פקודתך, ושמרתה היטב הקשר, חומר ואל צורתו, מה פנים יש בו?!

אשרי מי ששומר החומר בצורתו וזה תכלית המוסר!

והנה תהלה כי זכיתי להדליק כ"פ נר הנוכה, ולא זכיתי לזכור הדבר שנמסר לנו, להתכוונן נכונות ד' וחסדי ד', כי הוא כל יכול, ורחום והנון בלי תכלית, עד שאתפעל מהנסים שנעשו או, לקבל עול מלכות שמים ברצון, כמו שמחייב למשכיל על דבר גלוי המקרא,

לו עמי שומע לי — כמעט א' אכניע", אוי ואכזבי לאדם שעושה מעשיו כמעשה קוף בעלמא.

והנה הא דחייב למכור כסותו, אינו מפורש בגמרא, רק הרמב"ם ז"ל הוציא זאת מד' כוונות כפסח, דהיינו נמי פרסומי ניסא, ואילו לא היה נגד עיניו הסימן שמסרו לנו החכמים פרסום הנס, לא היה מעלה על דעתו הלכה זו, אבל יען כי הזכיר בהדלקתו כל הנסים שנעשו או נגד עיניו, וזכר מזה: הלא זה ממש יציאת מצרים, הנסים הגלויים להפליא, איך אפשר שחשמונאי ובניו ינצחו עריצים גבורים רבים מאד, וגם „תעבדון את ד' על ההר הזה" כמו במצרים, נתקיים ג"כ או בהנס שנעשה בהשמן, — ויש לנו כזה ענין רם, אבל קשה הכתיבה, ל"א, ולרחמי שמים עיני נשואות בתוך כ"י — ונראה גלוי כי לפני הרמז"ל עמד הנס הנמסר לידו נגד עיניו, להכיר הדבר כמו חי, כי זה יציאת מצרים ממש, ע"כ העלה הלכה מד' כוונות, שהי"ב למכור כסותו על הדלקת נר הנוכה כמו על ד' כוונות.

והנה ידעתי למה עמד הנס נגד עיני הרמז"ל, ולא נגד עיני, כי הרמז"ל זכה לתואר הנכבד בעלי-מסר, כמו שנראה מספרו הקדוש „מורה נבוכים", ומצוואתו לכנו, ומספר ה"ד", למכין דבר, ולא כל הלומד מוסר וזכה לתואר בעל-מוסר.

נזכרה להגיע למדרגת בעלי-מוסר, נדע כי מוצלחים גדולים אנתנו, והמכין המכתב הזה יבין זאת!

ועתה נוסף מעט כביאור תואר „בעל-מוסר", כי מלת מוסר נוסדה על שם כי עיר פרא-אדם יולד, כי רצונותיו פראיות המה, ומושכל ראשון הוא, כי צריך לאסרם בחבלים ובעבותות, כענין שנא"ל נתתה את סוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו, כי רצונם להפריע עם ישראל ממסר רצונם.

והנה אין יותר צער גדול לאדם, ממה שהוא אמור בעבותות והכלים, ע"כ האדם הלומד מוסר, אך אינו „בעל-מוסר, אף כי לפעמים יאסר רצונו בחבלי היראה, ולפעמים ינתק החבלים, כי צער גדול הוא, אחרי כי אינו עדיין אדון על רצונותיו, משא"כ בעל-מוסר נקרא מי שהוא אדון

ובעל על רצונותיו, הרי הוא כמו בעה"ב אשר ככל שעה ושעה הוא אדון על הכית שלו, כן הוא אדון ובעל על כל רצונותיו, לאסור אותם בחבלי היראה, לכן הוא התואר היותר גדול, ואינם זוכים לו רק יחידי מגולה, ואני בעונותי המרובים, אף כי אני לומד מוסר, אבל אינני בעל-מוסר, אוי ואכזבי! מה נאמר ומה נדבר, אני וכיוצא בי בני גילי, לא קיפנו מימינו מצות חנוכה, המרמו על פרסום הנס, היינו ההתכוונות של אמונה והשגחה, מתחלה קודם שעשו תשובה שלמה, הרגו בהם הרג רב, ושחטו חויר, והכיאו דמו לבית המקדש, ואין מוחה בדם פן השמים, כמו שנא' „צור ילדך תשי", ודרשו חז"ל: כביכול, פתישין כח של מעלה, ואח"כ כשמסרו נפשם על העבודה ועשו תשובה, הראה להם כח של מעלה, לא כחרכב ולא בקשתם, רק מתתי' והמישה בניו נצחו

עמים כחול הים, היש פרסום אמונה והשגחה יותר מזה, כי עונות ישראל פתישין כח של מעלה, כביכול, וזכיות ישראל מוסיפין נכורה כפמלי' של מעלה כמש, ככתוב „לו עמי שומע לי כמעט וגו'".

והנה המכין יבין מכל הנ"ל הכרח למוד המוסר, לאסור הפראיות שגולד בה, ואז יבא להתכוונות השכל ומוב לנג. היום השגתי מ' מן ויצא, נהניתי כי תבין כי כל האדם הוא לדאוג לאחריותו, וזה תכלית החכמה למכין דבר, כי כמו חוקרי המכע, אם יתחכמו להראות מעשה חדודים להפעות לאזני השומעים, אם אח"כ בנסיון המכע לא ימכים עמהם, הרי חכמתם תתבלע, ותחת כבודם ינחלו קלון, וחרפה מרובה, עיניהם לא יוכלו לשאת מעלה מכושה וכלימה, ככה אם יתחכם האדם בדמיונו, ואם גם לרואי' יחכם, אמנם סוף מעשה תכחישו על פניו, היש חרפה וכלימה יותר מזה גם לאנשים כמוהו, ומכ"ש לפני חכמי עולם, וגם חכמי קדם המפורסמים, בלי ספק אם בוד פתוח לפניו למנוס יהי' לו לנוס שמה, ינוס מרוב בושה, והי' טוב לו אם לא התחכם כלל, ולא היה פוחז לחכם, שאינרא רמא לכיורא עמיקתא, ככה כי שאחירותו בין חכמי קדם ומקום החכמה, בלי טעות ודמיון כלל וכלל, ורק חכמה זכה וברא, ומכ"ש שכלים נבדלים, נבחר מות פ חיים, החרפה והבושה של המטעה עצמו בחכמה מדומית, ועודה בכפו יבלענה, וכלים זה קשה מגיהנם, ע"כ היאך חי עתה מאו"ל „תכלית חכמה ומוסר שובת שובת" (ברכות י"ז).

ע"כ תכלית המשכיל שיתאים חכמתו עם מעשיו, והוה תכלית חכמה, להיות מרא דעובדא, פי', בעל דעה על מעשיו והכן.

יצא לנו מזה, כי מי שאינו בעל-מוסר, בלי ספק אינו חכם תלמודי, כי אינו יורד לעומק הלכה של דבר.

המוסר והדעת
על התורה
בראשית

להנוכה
צדיק באמונתו יחיה — פרסומי ניסא

כתב הרמב"ם בפ"ד מהלכי הנוכה הלכה י"ב ח"ל: מצוות נר הנוכה מצווה חביבה עד כאן וצריך האדם להזהר בה כדי לתודיע הנס ולתוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה סואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק, עכ"ל.

וביאר שם הרב הטנד"ה סוף סוף הוזכר בהם מקום שמחייב למכור כסותו לנר הנוכה ככל מקום לכונו הרמב"ם קבל וחומר מארבע כוונות והטעם שם מהם פרסומי ניסא וכל יכן בנר הנוכה סעדיף כקדידה היס.

למדנו מזה סנס הנוכה הרוכה לזה הל יציאת מצרים מסוב שבשניהם יש בהם פרסום של הסגהתו יתברך שמסנה הטבע ומסדר הפערכות כרצונו ומנהיגם נלמד התכלית הבריאה היא עבודת השם, וכבר ביציאת מצרים נאמר להם „בוציאך את העם כמצרים תבדדון את

סיוח מסג' וצבים להבות אש יסודות וביאורים נפלאים בתורה ועניני חנוכה
מאת רבינו הגה"ח
מרן רבי אברהם יהודה צוקיל
בבית ספר ישיבת תורת אמת ירושלים

סיוח מסג' וצבים להבות אש יסודות וביאורים נפלאים בתורה ועניני חנוכה
מאת רבינו הגה"ח
מרן רבי אברהם יהודה צוקיל
בבית ספר ישיבת תורת אמת ירושלים

דאָלקיט (שמות ג, יב) כמו כן בנר הנוכה הנס היה לצורך סיגור המקדש מעבדה זרה ועבודת ה' בקדושה וטהרה.

הנה תכליתן של כל המצוות הוא לצרף את הבריות כבו שאכרר הו"ל (כ"ד מד, א), והו שהפיק לאדם הראשון ולגנ רק מצוות אחרות כבר ביארו הטעם מהיום שהיה ככלם חזק ויצרם חלש ומגודל השגתם בדעת אלקים ונדבקו אליו ובטחו בו עד סכל מעשיהם היו בדביקות חמדיית.

אולם בפסך הזמן נתגבר היצר והחלש השכל וברצות הקב"ה לזכות את ישראל היה צורך למצוות רבות להגביר השכל על היצר כדי שיכולו גם הם להגיע למעלות העליונות של אמונה ובטחון שבהם הדביקות בו יתברך. והו שאמר הו"ל בא חבקוק והעמידן על אחת, צדיק באמונתו יחיה" (מכות כד), היינו שמטרת כל המצוות היא תכלית זו וכולם הם רק אמצעים להגיע אליה. על האדם לכתון אח עצמו בעשיית המצוות אם אמנם משיג מכל מצווה עלייה באמונת וכבר ביאר הסבא ז"ל שמהפסוק, צדיק באמונתו יחיה" משמע ענין תמידי שכל צעד ושעל של החיים שלו חזרר בהרגשה של אמונה וזהו, יחיה" וכמו שאמר ז"ל על הפסוק „כל הנשמה תללל ידה" (תהלים קג) על כל נשימה ונשימה חייב אדם לברך את ה' (ב"ר יד, א).

על אחת כמה וכמה במצוות של פרסומי גויסא שבאו לפרסם הניסים הגדולים שעשה הקב"ה לעמו בשמרם את חורתו בהתרחקם מדרכי הגוים, שהם כולם אומרים אמונה בהקב"ה ומעוררים את האדם לאהבת ה' ותורתו. אבל כבר החמרמר על זה מרן הגה"צ ר' שמחה זיסל זצ"ל שאפילו מצוות יקרות אלה אנו מקיימים בלי שום התעוררות פנימית כמצוות אנשים מלומדה מבלי לעמוד על חסדי ה', גדלותו וגבורתו. ולדעתי יש להוסיף שהלואי תהיה יציאתו מהתנוכה כביאתו, שלא רק שלא מנצלים אח הזמן המסוגל הזה לעלייה באמונה ואהבה ויראת שמים, אלא שעוד מורים היתר להתרפות בו מלימוד התורה ולפעמים מתקיים אם תעובני יום וימים אעזבך.

על כל אחד ואחד מוטל החוב לפלס דרכו על פי חשבונות של מוסר ויראת שמים כדי שכל מעשיו יהיו שולשל של אמונה ובמידות שעל ידי מצווה חכיבה זו של נר חנוכה יראה לקבוע בתוך לבו לימודים של אהבת ה' ואמונה בו, וישאב חיזוק גדול ללימוד התורה ועבודת ה'.

ערום ביראה

„הרודאים נתנו רית ועל פתחינו כל מנדים" (שה"ש ו) — „הרודאים נתנו רית", זה ראובן. וְעַל פֶּתְחֵינוּ כָּל מְנַדִּים, זה נר חנוכה (מדרש פליאה לא).

צריכים אנו להבין בזה הקטר בין ראובן ובין נר חנוכה. ונראה לבאר את הענין על פי העיקר של חכמי הנגרא, לפולם יתא אדם ערום ביראה (ברכות יז.). על האדם מושלת האחריות למנוע פתח חטאת כדי שלא יתפתח ממנו תקלה. והירות כזאת תחנך רק כשיעמוד על המשמר בעירנות לראות את הגולד ולהזהר מכל רפיזן קל בעבודת ה'. מוכרחים להכיר שהיצר אורכ לנו תמיד ומחפש תחבולות להכחידינו וצריכים להיות ער לפיתוייו המשבשים את שכל האדם וכמו שהאר"ן התסיד בספר חוה"ל (יחוד המעשה פ"ה) וז"ל: ראו יך לדעת כי השוגא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך הנמסך בכוחות נפשך וכי האורכ לפתות פשטותיך, ואתה ישן לו והוא ער לך, ואתה מתעלם ממנו והוא אינו מתעלם ממך וכי והוא מורה אותך בחצי הממיתים לשרשך מארץ חיים ע"כ.

במידוד רובצת אחריות זו על מנהיגי הדור, עיני העדה, לסחום כל סדק בחומת הדת לבליתי תפרוז ממנו פרצה. למה הדבר דומה. למשלו של הסבא ז"ל שבשעה המלחמה קציני הצבא מכינים להם מפות אשר עליהן רשומות חכנית המלחמה. כל פרס ופרס במפות אלה השיגו רק אחרי גיעה רבה ודקדוק גדול בהבינם הסכנה הגדולה ועשקפת להם מאי-שימת לב לאיזה פרט. על כן המפות האלה נשמרות אצלם בשמירה קפדנית. אבל החיל הפשוט שאינו חופס את חומר הענין מקמט את ההפה ומכניסו אי-שם בכיסו, מבלי להרגיש כמה חשוב הוא כל רשימה וסימן המופיע עליו.

כן הדבר בעיניינו, רק גדולי ישראל ברוחב לבם ועומק חבונתם מסוגלים להבין גודל הסכנה לכל ישראל מכל סטייה קלה ושורש קטן שסופו לפרות ראש ולענה, אבל פשוטי העם רחוקים הם מהבין דבר זה וחושבים לפעמים שהחכמים מפריזים על המדה ורועדים לשוא מקול עלה נדף. אולם, בסוף מתברר שאכן החכמים בעין שכלם ראו מקודם את הגולד.

ספר הסבא ז"ל שכאשר יצאה הגזירה ממלכות רוסיה שכל מורה (ומלמד) מוכרח להשתלם בארבע שנות לימודים בגמנסיה, נתועדו ראשי הקהלה לטקס עצה ותחליט שצמדמר ז"ל יסע למסריברג להשתדל בענין זה. אבל כשנתברר אצלו שרצונם שיבקש שבמקום ארבע שנות לימודים יסחפקו בשתי שנים של לימוד בגמנסיה, או חיפק ומיד התנער מכל

השליחות. נימוקו היה שאם ח"ו היתה יוצאה גזירה לאסור הנחת חפילין, האם היינו מרוצים בפשרה שבמקום שתי הבתים נסחפק בהנחת השל יד בלבד ?

פצד דומה שרר בימי החשמונאים. כשהתפשטה שלטון היוונים בארץ ישראל הביאה אתה גם את התרבות היוונית וחלק מן העם נמשכו אחרי תרבות ורה זו. חכמי ישראל, אולם, הבינו שצעד כזה עלול להמיט אסון על כלל ישראל והתרחקו מכל מנוע עם היוונים בידעם את חומר ההוצאות העלולות לצמח מזה. בהתחלה נסו היוונים להסחיר את כוננתם האדמיתיות של עקירת הדת תחת מסוה של אחוה, אבל בסוף הגיע המצב שגורו בגלוי ,כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל" (מדרש ויקרא), וחללו את המקדש והכניסו בו פסל.

או כבר פרקו עול בפרהסיא חלק מהמתיוונים והקריבו לפסילים וכבר נזכחו העם לדעת שאכן סכנה עצומה נשקפת לאמונת ישראל, אבל או כבר היה מאוחר מדי, וכיוון שכבר ניתנה רשות למשחית הגיף ידו לשרש את כל זכר האמונה. וכבר הביא הב"ח מהברייתא שהגזירות באו משום שרפו ידיהם בעבודת ה' (א"ח תר"ע).

על כן קמו כהני א-ל במסירות נפש נגד מלכות הרשעה שלא תתפשט המספחת יותר, ותרפו נפשם להעמיד את הדת על תלה ללא שום פשרות והתמנוגות של תרבויות זרות. הם הראו לדעת שרווקא על ידי חורתינו הקדושה אנו מאושרים וכל הוספה אינה אלא גרעון. או הורם על נס הלימוד שכל הפשרש מדברי חכמי ישראל כפורש מן החיים גורם שיחלל המקדש וחסחלק שכינה מישראל. הכיחו החשמונאים לדורות שכאשר נרים עינינו ונוכחן לבנו לשמים או אין שום כת טבעי שיכול לשלוט בנו וכן הגזירות נבע ממה שפנינו אל שדות זרות בחשבינו אלה יוציענו, ולא היינו ערומים ביראה לראות את הגולד.

הנה עמדו האחרונים על צורך הנס של הגרות מאחרי שטומאה וחמה בצבור והיה כותר להדליק בשמן טמא. אבל לפי דברינו יובן שכיוון שבאו המכבים ללמד שכל האושר וההצלחה שלנו הוא בזה שנקיים את התורה בשלימות לא רק במעשה לבד, אלא בחבה והיידור מצווה משום שהחורה חייבת למלא את מוחינו ולבנו שלא יסאר בקרבינו חלל ריק עבור תרבויות זרות — על כן ניתן לנו מן השמים האפשרות לקיים מצוות הדלקת הגרות בשלימותה, בקדושה ובטהרה, להראות חבתו של מקום, וזאת מדה כנגד מדה. (מעין זה מצאתי בספר פני יהושע שבת כ"א בישוב קושיא זו).

על פי זה יוכן המדרש בטוב טעם ודעת, „הרודאים נתנו רית", זה ראובן: ראובן היה הראשון לעשות תשובה כראיתא במדרש (ב"ר פד, יח) ועל חטא קל שבלבל יצועי אביו היה יושב כל ימיו בשק ותענית מטום שגרם שחחלק שכינה ממטחו של יעקב (שבת נוה). ריחו של ראובן, מוצא הודואים, הוא הריח של תשובה שסודה מן החורה, ועל פתחינו כל מגדיים", זה נר חנוכה : נר חנוכה הוא תקנת חכמים להדליק גרות נפתח הבתים והוא מצווה מדברי סופרים לעוררינו שנתנער מכל השפעות וחוקות זרות ונשוב בלב שלם לצור יסועותינו שבו לבדו ראוי לבטוח ולהיות ערומים ביראה. „הזשים גם ישינם דודי צפנתו לך" — התעוררות נר חנוכה שהיא מצווה חדשה מדברי סופרים, גוסף למצוות תשובה שהיא ישינה מומנו של ראובן, אנהנו מצפיינים בלבינו לשמו יתברך.

תורת אברהם

מאח
מרן הגאון החסיד הקדוש
רבי אברהם גרודיזינסקי זצלהיה
מנהלה הרוחני של ישיבת סלובודקה בליטא
מאמרים ושיחות מכתבי־ידו
עם מפתחות בסוף הספר
ח נ ו כ ה
ש ך ק מ ק ף ת ר צ ם ן

שתי מדרגות הן ביטורים, יש יטורים גשמיים ורוחניים. גם ביטורים גשמיים יש חלק של יטורים רוחניים. כי יטורים שאין בהם ביטול תורה וחפלה המה כבר יטורים של אהבה. ואי־כ יש ביטול תורה ותפלה ביטורים, אבל אינם דומים יטורים שהמה גשמיים ועונש של רוחניות טפל להם, ליטורים שכל עונשם הוא רוחני, כמו שהרמב"ם מחלק בזה בהלכות תשובה ס"ז הלכה א' : **יש חטא שהדין נוהן שנפרעים ממנו על חטאו בעוה"ז בנוסו או בממונו או בכניו הקטנים וכו', ויש חטא שהדין נוהן שנפרעין ממנו לעוה"ב ואין לעובר עליו שום נזק בעוה"ז, ויש חטא שנפרעין ממנו בעוה"ז ולעוה"ב, ובהלכה ג' הוא אומר : **ואפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים רבים עד־ שיתן הדין לפני דין האמת שיהא המרעון מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברוצנו ומדעתו שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו כדי שימות ויאכר בחטאו שעשה**, הנה חשב הרמב"ם את העונש של מניעת התשובה ליותר חמור מאלה שנענשים בגשמיות בעוה"ז וגם ביטורי עוה"ב, ודוקא מי שיחטא חטא גדול או חטאים רבים נענש ביטורים רוחניים אלה.**

כי גדול הערך של רוחניות בעוה"ז כמו שאמרו חו"ל „יפה שעה אחת בתשובה ומעשיט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב", ולכן המניעה של רוחניות אף במצוה אחת חמורה יותר גם מעונשי עוה"ב, וכש־כ מניעת קיום של מצוות רבות ומניעת תלמוד תורה כנגד כולם.

עונש כזה ועוד יותר ה"י עומד להיות בימי בית שני, כמו שאנו אומרים שבקשו „להשכיח תורתך ולהעבידים מחוקי רצונך". גזירה זו הלא היא כגזירה של המן, אלא ששם היתה הגזירה להרוג ולאכדי, גזירה של מיחה גשמית, ואו ממילא יבטלו התורה והמצוות, וכאן היתה גזירה רוחנית. גזירה מכוונת לבטל את התורה להשכיחה מהלב, ולהפריע את קיום המצוות, נכנסו להיכל וטמאו כל השמנים ובטלו עבודת בהמ"ק כראיתא בשבת כ"א. גזירה זו היחת על כל המצוות כלין, כי רבינו סעדיה ומתרי"ם מרוטנברג אומרים שאן לומר „מחקי רצנך" אלא „חקי רצונך", ובכוננה להעביר על הדת שאו אפילו על מצוה קלה יהרג ואל יעבור כראיתא בסנהדרין ע"ד, גזירה גדולה כוו צריך לדעת על מה היתה, מה ה' החטא של הדור ההוא, ומה היחה תשובתם, שוכו לנסים הרבה להצילם מהגזירות ולחדש להם את בנין בית המקדש עם כל חלקי העבודה.

בדורו של אחשורוש נתלקו חכמים על סכת הגזירה, רשבי"א אומר מפני שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר, ותלמידיו אומרים מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע (מגילה יב), ההתשובה שלהם היתה חשובה שלמה, כמו שאמרו : „גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים וזי נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת הוזיריתן למוטב" (שם יד), ולא עוד אלא שעלו דור זה מתשובת של יראה לתשובה של אהבה, עד שעלו בקבלת התורה שלהם על קבלת התורה של מעמד הר סיני, שעל מעמד הר סיני א"ר אחא בר יעקב „אן מודעיא רבה לאורייתא — שקבלוה באונס — ועל תשובה זו אמר רבה הדור קבלת בימי אחשורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים קיימו מה שקבלו כבר (שבת פח.), והגת על דור זה של בית שני לא נמצא בגמרא לא החטא שלהם ולא התשובה שעשו, וביומא ט' איתא דבמקדש שני היו עוסקים בחורה ובמצוות וגמילות חסדים. ואם נאמר שהגזירה היתה בשביל אותו חטא אשר בגללו חרב הבית אח"כ, היינו שנאת חנם, אי־כ למה זכו לנצח את היונים ולחדש את עבודת המקדש. אך אדות החטא שלהם עוד אפשר לומר, כי אעפ"י שאינו מפורש אפשר הדבר להיות, כי הרי „אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", אשר גם ר' אליעזר הגדול גידון ביטורים גדולים בשביל חטא כזה (סנהדרין קא). ויש חטאים שרק אצל גדולים וחסידו עליין המה, כמו דאיתא ביומא פ"ו „היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישרא מטבחא ולא הייבנא דמי לאלתר, ר' יוחנן אמר כגון אנא וכו' ". עבירה זו רק אצל גדולים היא. שלפי גודל האיש כן גדולה האחריות להזהר גם מחשדו של שוטה ו„פרא־אדם", כי איך יכול להשוב מי שיש לו מוח בקדקדו על חכמי השי"ס שהם נוטלים ולא משלמים, ובשביל מה, בשביל שלא יייב דמי לאלתר, הלא דבר מצוי הוא כי הלוקחים משלמים בכל שבוע או חדש, ואולי נתן רב גם למפרע? מחשבה זו של חשד תחנך רק באדם רע, שונא תורה וחסר דעת, וגם מאיש כזה חייבים להזהר. חסרתן בוהירות זו נקרא חילול השם שאין כח לא בתשובה ויוכי־ס לכפר ולא ביטורין למרק, אלא כלין, ומיחה ממרקת כדמוכח שם. עון כזה יכול להיות גם בדור של בית שני, וענשו חמור מחייבי כריתות ומיתת ב"ד, אבל השאלה היא ביותר על התשובה, מה היתה התשובה שלהם, ואיפה היא כתובה.

ונראה לומר, כי התשובה שלהם היתה קידוש השם של מתתיהו ובניו. ענין מלחמה אצל עם ישראל אינו כמלחמות של אוה"ע, מלחמה של נצחין ושררה. שלל נכסים ורכוש. מלחמה של ישראל היא קידוש שם שמים בעולם, כמו שמבאר הרמב"ם בהלכות מלכים פרק ז' הטי' בעניין מלחמת רשות ח"ל. וידע שעל יהוד השם הוא עושה מלחמה. וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה וזכרונם מלבו, וישנה מכל דבר למלחמה וכר', ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל וכו', וכל הנלחם בכל לבו בלא סחד, ותהי' כונתו לקדש את השם בלבד, מ'בטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעוהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל, ויזכה לו ולבניו עד עולם, ויזכה לחיי העוה"ב". דברי הרמב"ם אלה מלמדים אותנו כי גם מלחמת רשות של ישראל עבודה של קידוש השם היא, מלחמה זו שאינה מלחמת שבעה עממים, ולא מלחמת עמלק, וגם לא הצלת ישראל מיד צר שבא עליהם, כי אלה מלחמות מצוה הן כמבואר שם בפרק ה' הלכה א', מלחמת רשות נקרא אם המלחמה היא כדי להרחיב גכול ישראל, ולהרחות בגדולתו ושמעו (שם), גם מלחמה זו מטרתה אך לפרסם יהוד השם בעולם. גדולת עם ישראל וכבודו הוא ענין של גדולת השם, שחייב האדם למסור נפשו על זה, כמו שאמר הרמב"ם „בכל לבו וככל נפשו", ולכן מסירת נפש למלחמת של מתתיהו ובניו זוהי התשובה של הדור ההוא, כי שלא כדרך הטבע היתה הליכתם למלחמה, כמו שאנו אומרים : „מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביך מעטים", וכש־כ במלחמה זו שהי' ניכר כי בעד יהוד השם הם נלחמים, כי להציל את בהמ"ק והעבודה שבו לחמו, ובהיות כי הוא ובניו היו עשרה צדיקים הי' ביכלתם להציל את כל הדור, כי עשרת צדיקים הי' בכחם להציל את סדום מהסיכתה אם היו נמצאים שמה, כמו שאמר הקב"ה לאברהם „ונשאתי לכל מקום בעבורם", וגם דוד המבול אם היו

עוד שנים מלבד נח ובניו הי' העולם ניצל בזכותם. ולכן זכה גם הדור של בית שני להנצל מגזירת מלכות יון שבקשו „להשכיחים תורתך ולהעבירים חקי רצונך" — ע"י עשרה צדיקים אלה שמסרו נפשם על קידוש השם, אם שהיו אלה צדיקים גם קודם שיצאו למלחמה, או מה שיותר נכון, שנעשו צדיקים ע"י מלחמה זו וכן הדעת מחייבת, כי אם היו גם במדרגה זו קודם המלחמה לא היתה הגזירה כלל בימיהם.

ביאור זה מטיל חובה עלינו בעת צרה כזאת לעם ישראל, לעשות חבורה של עשרה צדיקים, לא ללחום עם שונאי ישראל אלא ללחום עם הרע אשר בתוכנו, ועי"ז נציל את עצמנו הצלה רוחניות ואת כל הדור הצלה גשמית, כי הצלה ע"י עשרת צדיקים זהו אחד מיסודות התורה, כמבואר בסנהדרין צ"ט דהאומר מאי אהנו לן רבנן הוא מגלה פנים בתורה מפני שנאמר ונשאתי לכל המקום בעבורם.

ססוק זה הלא נאמר בתפלת אברהם על סדום שיצילו עשרה צדיקים את המיכת סדום, וכיוון שהסכים השי"ת על זה, לא לדור זה לבד נאמרה ההבטחה, ולא בשביל תפלתו של אברהם או הבטיחו השם, אלא תפלה זו על כל הדורות היתה, והלכה פסוקה היא כי עשרה צדיקים מצילים את הדור.

במאמר „חנוכה" (תרצ"ט) מביא אאמור"ר את הגמ' בסנהדרין צ"ט: „אפיקורס כגון מאן, אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן כו' ארנבי" מהכא גמי ש"מ שנא' ונשאתי לכל המקום בעבורם." הרי רנבי" מביא ראייה מסדום, שאם היו שם עשרה צדיקים היו מצילים את כל המקום. אאמור"ר מדיק מזה, כי העצה של „עשרה צדיקים" הלכה פסוקה למעשה היא, שהרי מי שאינו מודה ביכולת הצדיקים להציל — אפיקורס נקרא. ואכן השתמש אאמור"ר בהלכה זו למעשה: הוא קבע „ועד מוסרי" עם עשרה מתלמידיו שנשארו בחיים בסגנת הגטו האחרונות. כל אחד מהם התחייב לשמור כל הקנה שתתקבל על דעת אאמור"ר, כדי להכנס עי"ז בגדר „עשרה צדיקים" — אולי בזכותם תינצל העיר. „ועד" זה נפגש מדי שבת בשבתו בבתי המלאכה אשר שם גם אאמור"ר היה מוכרח להימצא כל יום, ושם דגו יחד על עבודתם המוסרית. . .

אש קודש

אכרות מחורות כשנת הסואה הי"חסי'אית"כ"ב כנאכרו כשכתבת וי"ב כניסו ורשא החויה

כ ה א

כהן קודשת אהנו טורט ורבינו קודש ישראל ראש לנחת אריאל כנציג דנותרא חסידא ומרישא כנסך ובר הקדש כוה"ד" קלונמוס קלמיש זצק"ל הי"ד האבד'ק פיאסעצנא כהמ"ח ספר חובת התלמידים בן כל אומרי' ה"יז הקודש איש אלקי כנסך ובר כקשית מהרר' אלימלך זעקלהיה האבוק'ק ג"ראדזיטק כגמ"ח ספרי אמרי אלימלך הדברי אלימלך חתן כ"ק אופיר' ה"יז הקודש איש אלקי כנסך ובר כקשית מהרר' ירחמיאל משה זעקלהיה גביד טרישים האביד דק"ק קאנרץ.

זכתם יין עלית ועל כל ישראל אמן

לחנוכה

בימי' מתח' וכו' כשעמדו וכו' להשכיחים תורתך ולהעבירם מעל חוקי רצונך, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, וכו', ונבין נא הא להשכיחים תורתך וכו' לא צרתם בלבד היא רק גם של מעלה כביכול ולמה אומרים בעת צרתם.

הנה אצל א"א כתיב והאמין בד' ויחשבה לו צדקה, ובין עכ"פ מעט לפי שכלנו הקטן למה לא"א נחשבה האמונה לצדקה, ובישראל כשהיו במצרים דכתיב ויאמן העם לא כתיב שנחשבה להם לצדקה, כי עפ"ס האמונה שהאמינו במצרים היתה יותר קשה מאמונת אברהם כיון שד' לא דיבר עמהם בעצמם ולא ידעו בשמ, כמ"ש משה רבינו הוי' כי יאמרו אלי מה שמר, והיו בצרות ויטורים עד שאח"כ לא שמעו מקוצר רוח וכו'.

לפי השגתנו הקטנה היא כי נודע מספ"הק שאמונה אינה רק מפני שאינו יודע מאמין, רק מפני שאור ד' וקדושתו נמצאת בקרב איש הישראלי והיא הרואה את קדושת הארתו ית' נאותה וקשורה בו, היא האמונה, ואור קדושה זו נמצאת בנו מהאבות, לכן אנו אומרים אלוקינו ואלוקי אבותינו אלקי אברהם יצחק ויעקב, שמה שהוא אלקינו ומאמינים בו לא משום איזה טעם ושכל, רק מה שאנו מקרסרים בו היא מאבותינו, לכן רק בא"י שהי' ראש המאמינים כתיב בו צדקה, מס"כ ישראל במצרים לא כתיב בהם צדקה, מפני שכבר נמצאה האמונה בקרבם בירושה, וגם בא"י רואים שעל האמונה כתיב צדקה ועל העקדה לא כתיב צדקה, אף שהעקדה נסיון יותר גדול הוא, היא מפני שכל